

TÜRKİYE’DE SEKİZİNCİ SINIFLARDA OKUTULMAKTA OLAN İNGİLİZCE DERS KİTABININ KÜLTÜREL AKTARIM ÖĞELERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ*

İffet Nur ALAN**, Kemal DURUHAN***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Türkiye’de sekizinci sınıflarda okutulmakta olan bir İngilizce ders kitabının kültürel aktarım öğeleri bakımından incelenmesidir. Bu amaçla Türkiye’de yerel bir 8. sınıf İngilizce ders kitabı olarak kullanılan *Upswing English 8*, Avrupa Ortak Başvuru Metninde (AOBM, 2001) yer alan kültürel konular ile hedef, kaynak ve uluslararası kültür öğeleri bakımından incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması ve nitel araştırmalarda veri analizi yaklaşımlarından betimsel analiz kullanılmıştır. İlk olarak literatüre dayalı veriler toplanarak araştırmanın kuramsal yapısı oluşturulmuş, elde edilen bulgular ile söz konusu ders kitabı incelenmiştir. Ders kitabında kültürel öğeler incelenirken kitapta yer alan metinler ve resimler temel alınmıştır. Çalışma sonucunda incelenen ders kitabının iddia edildiği gibi AOBM (2001) dikkate alınarak yazıldığı, öğrencilere kültürel farkındalık kazandırma noktasında bir amaca ve kültürlerarası bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kültürel öğeler kitapta sayısal olarak bulunsa da, derinlemesine bir kültür aktarımı yaklaşımının bulunmadığı tespit edilmiştir. İncelenen ders kitabının kaynak, hedef ve uluslararası kültüre ait öğelerin hepsini içerdiği, kitapta uluslararası kültür öğelerinin sayısal olarak en çok olduğu, bunu hedef kültürün ve en sonda da kaynak kültürün izlediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dil, İngilizce Ders Kitapları, Kültür, Kültürel Akarım

PUT THE ENGLISH TITLE HERE

ABSTRACT

The aim of this study is to analyse an 8th grade English course book used in Turkey in terms of cultural elements. For this purpose, *Upswing English 8* which is used a national 8th grade English course book in Turkey was analysed based on the cultural issues in Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment (CEFR, 2001) in terms of target, source and international cultural elements. Case study which is one of the qualitative research methods and descriptive analysis which is a data analysis approach in qualitative researches was used in the study. First of all, theoretical structure of the study was formed by collecting data based on literature and the course book was examined with the findings. While analysing the cultural elements in the course book, texts and pictures in the book were based on. As a result of the study, it was understood that the course book was written considering the CEFR (2001) as claimed and it has a purpose and intercultural perspective in bringing cultural awareness to students. However, although cultural elements are found numerically in the book, it has been determined that there is no in-depth culture transmission approach. It was understood that the course book included all the elements in the source, target and international culture, the number of the international culture elements was the highest, followed by the target culture and finally the source culture.

Key Words: Language, English Textbooks, Culture, Cultural Transmission

GİRİŞ

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arası ilişkiler her geçen gün daha da yaygınlaşmaktadır. Uluslararası anlamda iletişimi sürdürebilmek için yabancı dil bilmek gerektiği bilinen bir gerçektir. Yıllar içinde siyasi, ekonomik ve tarihi bir takım sebeplerle İngilizce diğer dillerden farklı olarak günümüzde bir dünya dili, bir ortak iletişim dili haline gelmiştir. Bu sebeplerle bir çok ülke de eğitim programlarına zorunlu bir ders olarak İngilizceyi dahil etmiştir. Ülkemiz de İngilizce öğretimine önem vermektedir ve İngilizce ilkökul ikinci sınıftan itibaren devlet okullarında zorunlu olarak okutulan bir derstir. İngilizce öğretiminde yaşanan sorunlara çözüm

* Bu makale, birinci yazarın seminer çalışmasından üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretim, iffetnurl@gmail.com

*** Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, kduruhan@gmail.com

bulmak ve başarıyı artırmak için araştırma geliştirme çalışmaları yapılmaktadır. Ülkemizde İngilizce öğretiminin kalitesine katkı sağlayabilecek her adım önemlidir. Yabancı dil öğretimi etkileyen etmenlerden biri kültürün yeri ve önemidir. Bunun sebebi bir dili öğrenirken sadece dilbilgisi kurallarını öğrenmek dilin en önemli işlevi olan iletişim kurma noktasında yeterli olmamakta, dilin kültürel ve sosyal boyutları etkili bir iletişim için önem arz etmektedir. Dil öğretiminde esas hedef öğrencilerin dili etkin bir şekilde gerçek yaşam içerisinde kullanmalarınıdır. Toplumsal yaşamın içinde kültürün önemli bir rolü olduğu düşünüldüğünde, dil öğretiminde kültürel öğelerin yer alması oldukça önemlidir (Dündar, 2018). Bu açıdan yabancı dil öğretiminin ana materyali olan ders kitaplarının kültüre nasıl ve ne kadar yer verdiği de önem kazanmaktadır.

Araştırmanın Amacı

2018 yılında yeni İngilizce öğretim programı tasarlanırken; Avrupa ülkelerinde dil öğretim programlarını, program yönergelerini, sınav ve ders kitapları vb. konulardaki çalışmaları yönlendirmek için ortak bir çerçeve sunmayı amaçlayan Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme, Değerlendirme (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching Assessment) yakından izlenmiştir. Diller için ortak başvuru metninde de söylendiği gibi kültürden kopuk başarılı bir yabancı dil eğitimi mümkün değildir. Geleneksel yöntemlerle ve bu yöntemlere göre tasarlanan ders kitaplarıyla yapılan dil öğretiminde öğrenciler öğrendikleri dili kültürden kopuk öğrendikleri için o dili konuşamamakta, kendilerini ifade etmekte zorlanmaktadır. Güncellenen İngilizce Dersi Öğretim Programında, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninin kültürlerarası beceri geliştirme ve kültürel çeşitliliği takdir etme konusuna verdiği önem göz önüne alınarak kültürel konulara da yer verildiği, hem hedef hem de uluslararası kültür öğelerinin pozitif ve tehdit teşkil etmeyecek bir biçimde sunulduğu ve yerel kültürün de olumsuz tutumların oluşmasını engellemek adına vurgulandığı belirtilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2018). Bu bilgiler ışığında bu çalışma 2018 yılında güncellenen İngilizce Dersi Öğretim Programı ile birlikte 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle devlet okullarında İngilizce ders kitabı olarak kabul edilmiş olan 8. sınıf ders kitabında bulunan kültürel öğeleri tespit etmek, bu kültürel öğelerin Avrupa Ortak Başvuru Metninde yer alan kültürel öğelerle ne derece örtüştüğünü bulmak, bu kitabı kaynak, hedef ve uluslararası kültür açısından incelemek ve değerlendirmek amaçlı yapılmıştır. *Upswing English 8* gibi yeni İngilizce öğretim programına göre güncellenen bir ders kitabının kültürel öğeler bağlamında daha önceden incelenmemiş olması bu alanda yapılan çalışmalara bir yenilik getirmektedir.

Problem ve Alt Problemler

2018 yılında güncellenen İngilizce Dersi Öğretim Programı ile birlikte, 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle devlet okullarında 8. Sınıf İngilizce ders kitabı olarak kabul edilmiş olan Upswing English 8 kitabında Avrupa Ortak Başvuru Metninde yer alan kültürel öğelerin ne ölçüde yer aldığı araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Araştırmanın alt problemlerini oluşturan aşağıdaki sorular Cortazzi ve Jin'in (1999) bahsettiği kültürel öğeler (kaynak, hedef ve uluslararası kültür) temel alınarak belirlenmiştir:

- *Upswing English 8* ders kitabında kaynak kültür öğeleri ne ölçüde yer almaktadır?
- *Upswing English 8* ders kitabında hedef kültür öğeleri ne ölçüde yer almaktadır?
- *Upswing English 8* ders kitabında uluslararası kültür öğeleri ne ölçüde yer almaktadır?
- *Upswing English 8* ders kitabında kaynak, hedef ve uluslararası kültür öğeleri dışında kalan kültürel öğeler var mıdır? Varsa bu öğeler ne ölçüde yer almaktadır?

Dil ve Kültür

Dil kavramı üzerinde birçok tanım vardır. Türk Dil Kurumu (2019) dili “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan” olarak tanımlamaktadır. Kültür ile ilgili de birçok tanım mevcuttur. “Kültür; toplumların yaşam biçimi, düşünceleri, inançları, sanat eserleri, spor ve coğrafi elementleri vs. ile sembolik bir tezahürüdür”(Korkmaz, 2009). Dil, ait olduğu toplumun kültürü hakkında bilgi verdiği gibi kültür de ait olduğu toplumun dili hakkında bilgi verir. Bunun sebebi dilin kültürü, kültürün de ait olduğu dili yansıtmasıdır (Ördek, 2019). Bu iki kavram arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Dil ve kültür birbirlerinden ayrı düşünülmemelidir çünkü insanlar tarafından konuşulan bir dil, düşünme ve yaşama biçimlerinde o insanların kültürlerini yansıtır. Sonuç olarak dil öğrenmek kaçınılmaz olarak kültürü de öğrenmek anlamına gelir (Pratiwi, 2017).

Yabancı Dil Öğretimi ve Kültür

Farklı toplumlarla iletişimin bu denli arttığı dünyamızda farklı kültürlerle karşılaşmak ve temas etmek oldukça olasıdır. Bu sebeple yabancı dil öğretimi tarihte hiç olmadığı kadar önemli hale gelmiştir (Koçak, 2010). Dil öğretiminin ana hedeflerinden biri bir dili tüm boyutlarıyla öğretmek olduğundan, dil ve kültür arasındaki bağlantıyı anlamak gerekmektedir (Öztürk Duman, 2012). Aynı zamanda dilbilimdeki son gelişmeler de dilin kültürden bağımsız bir disiplin olmadığını göstermektedir (Virsa, 2016). Dil öğretiminde kültürel öğeler eksik olduğunda öğrenciler dünyaya farklı bir açıdan bakamazlar ve bu da öğrencilerin ortak bir dil aracılığıyla diğer toplumları tam olarak anlamalarına engel olur (Korkmaz, 2009). Bu anlamda İngilizce öğretiminin hedefi, küresel bir dünyanın parçası olmaları için öğrencileri İngilizceyi kullanmaları noktasında dilbilimsel ve kültürel çeşitlilik açısından hazırlamaktır (Mozaheb vd., 2016). Bu konuda yapılan çalışmaların en önemlilerinden birisi Avrupa Komisyonunca hazırlanan *Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, öğretme, değerlendirme'dir. (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching assessment“CEF”)* AOBM (2001), Avrupa birliği üyesi çok kültürlü ve çok dilli toplumlarda yabancı dil öğretimi konusunda yeni bir bakış açısı oluşturulması, öğrencilerin öğrendikleri diller sayesinde kültürel bilinçlerinin de geliştirilip daha etkili iletişim kurmaları hedefleri temel alınarak oluşturulmuştur (Barışkan, 2010).

Ders Kitapları ve Kültür

UNESCO'nun (2005) tanımına göre “Ders kitabı belirli öğrenme çıktılarına ulaşmak için tasarlanmış, metin ve görsellerden oluşan, genellikle basılı halde bir ana öğrenme aracıdır”. Günümüzde yabancı dil öğretiminde en yaygın olarak kullanılan materyalin ders kitapları olduğu açıktır. Ders kitapları dil öğretiminde en etkili araç olarak görülmektedir (Barışkan, 2010). Yabancı dil öğrencileri öğrendikleri dili gerçek hayatta kullanma fırsatına sahip olamayabileceğinden ders kitaplarının bu noktada çok önemli bir rolü vardır. Bununla birlikte kültürün ders kitaplarında temsil edilmesi öğrencilerin farklı kültürlere karşı olumlu tutum geliştirmesine katkı sağlar. İletişimin sosyokültürel boyutları ve kültürel içerik dilin içerisinde önemli ölçüde bulunmaktadır. Bu sebeple program tasarlamada, dil öğretiminde, dolayısıyla yabancı dil ders kitaplarında kültür ihmal edilemez (Rodriguez, 2015). Avrupa Birliği'nin yabancı dil politikaları ve de günümüz yabancı dil öğretiminin kültür odaklı modern yöntemleri doğrultusunda yabancı dil ders kitaplarının içerikleri değişiklik göstermeye, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak şekillenmeye başlamıştır. Bu gelişmeler yabancı dil öğretiminde kullanılan ders materyalleri ve ders kitaplarında yer alan görsel ve işitsel unsurlar, etkinlikler, metinler ve alıştırmalar gibi birçok öğenin niteliklerini kültürlerarası boyutta belirlemektedir (Öz, 2010). İngilizcenin kültürlerarası iletişim için sıklıkla kullanılması, müfredatın kültürel olarak hassas olmasını, öğrencileri diğer kültürleri öğrenmeye teşvik etmesini gerektirir. Burada hedef yalnız İngilizceyi anadil olarak konuşan ülkelerin kültürünü öğrenmek değil birçok farklı kültürü öğrenmek ve öğrencilerin kültürler arası farkındalığını artırmaktır

(Mozaheb vd., 2016). Dil ediniminin nihai hedefi olan kültürlerarası yeterliğe sadece öğrencilerin yerel kültürleriyle veya hedef dilin kültürüyle ulaşamaz. Ders kitapları yerel, hedef dile ait ve küresel kültürleri içermelidir. Kültür ve dil arasındaki ilişki dil öğretirken kültürü de öğretmenin kaçınılmaz ve gerekli olduğunu göstermektedir (Saeedi, 2019).

Cortazzi ve Jin (1999), İngilizce ders kitaplarını kültürel unsurları ele alış biçimlerine göre 3 gruba ayırmışlardır. Bunlar;

a) Kaynak kültüre dayalı ders kitapları

Kaynak kültür; yabancı dil öğrencisinin kendi kültürüdür. Kaynak kültür materyallerinin amacı öğrencilerin kendi kültürleri hakkında konuşma ihtiyacını karşılamak ve öğrencilerin kültürel kimliklerinin daha fazla farkına varmalarını sağlamaktır. Öğrencilerin kendi kültürünü yansıtan ve genellikle belirli bir ülke için yazılmış olan ulusal düzeydeki kitaplardır.

b) Hedef kültüre dayalı ders kitapları

Hedef dilin anadili ya da ikinci dil olarak konuşulduğu ülkelerin kültürlerini temel alan kitaplardır. İngilizce öğretiminde genellikle bu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'dir. Hedef kültür materyallerinin amacı öğrencileri hedef dilin kültürü ile karşılaştırmaktır.

c) Uluslararası kültüre dayalı ders kitapları

Hedef dilin anadil veya ikinci yabancı dil olarak kullanılmadığı diğer ülkelerin ders kitaplarıdır. İngilizce öğretiminde ise anadili ya da ikinci dili İngilizce olmayan ama İngilizceyi uluslararası dil olarak kullanan ülke veya ülkelerin kültürlerini yansıtan kitaplardır. Uluslararası kültür materyallerinin amacı kültürlerarası farkındalığı artırmak ve sosyokültürel konularla öğrencileri tanıştırmaktır.

Türkiye’de ve Dünyada Yabancı Dil Öğretimi ve Önemi

Yaşadığımız yüzyılda büyük bir hızla gelişen bilim, teknoloji, sanat, edebiyat ve diğer alanlardaki gelişmeleri, kültürler ve toplumlar arası ilişkileri, etkileşimi, iletişimi ve bilgi alışverişini göz önüne aldığımızda, yabancı dil öğretiminin artık çok önemli bir hedef olduğu anlaşılabilir (Aktaş ve İşigüzel, 2013). Günümüzde İngilizce dünyada ortak bir dil işlevi görmektedir. İngilizce sadece bu dili anadili olarak konuşan insanlara değil, ikinci bir dil olarak kullanan herkese aittir (Kaya, 2017). Ülkemizde de yabancı dil öğretimi çağdaşlaşma, uygarlaşma atılımlarının bir gerekliliği olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir (Göktürk, 1982). Ülkemizde yabancı dil öğretimi gittikçe önem kazanmakta ve bu uygulamalara yönelik beklentiler artmaktadır. Türkiye’nin de bir üyesi olmak için çabaladığı ve bu amaçla birçok konuda yenilikler yaptığı Avrupa Birliği, genç nesil Avrupalıların en az üç dil bilmelerini beklemektedir. Avrupa Eğitim Komisyonu’nun 1995’te yayınladığı “Öğrenen Topluma Doğru” adlı bildiri de Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşlarının ana dillerinin dışında en az iki Avrupa dilini yeterli seviyede bilmeleri ve bu konuda kişilerin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Avrupa Birliği’nin yabancı dil eğitimi politikalarının çağa ayak uydurma çabaları sonucunda Avrupa Konseyi, 2001 yılını *Avrupa Diller Yılı* ve 2003 yılını *Kültürlerarası Eğitim Yılı* olarak kabul etmiştir. Son yıllarda, Avrupa Birliği’nin Dil Politikaları kapsamında, yabancı dil derslerinde *kültürlerarası boyutun güçlendirilmesi* ve *kültürlerarası ülke bilgisi* konularının üzerinde önemle durulmaktadır. (Öz, 2010).

Türkiye’de İngilizce Dersi Öğretim Programının Ana Felsefesi ve Genel Hedefleri

İngilizce dersi öğretim programı (2018) Türk Milli Eğitiminin genel hedeflerine uygun olarak gözden geçirilmiştir ve yenilenmiştir. Yeni İngilizce öğretim programı tasarlanırken, AOBM’nin (2001) prensipleri ve açıklamaları yakından izlenmiştir. AOBM (2001) akıcılığı, yeterliliği ve dil belleğini desteklemek için temel olarak öğrencilerin öğrendiklerini gerçek

hayatta kullanma ihtiyacını vurgulamaktadır. Dile bir ders konusu olarak yaklaşmaktan ziyade, öğrencilerin İngilizceyi bir iletişim biçimi olarak deneyimlemelerine imkan vermek için eylem odaklı bir yaklaşım belirlenmiştir. İngilizcenin öğrencilerin ihtiyaçlarını ve taleplerini karşılayan, fikirlere ve inançlara ses veren, ilişki kuran vs. rolünü vurgulamak için yeni müfredat modeli iletişime dayalı bir dil öğrenmeye odaklıdır. İletişimsel yaklaşım hedef dilin sadece bir ders olarak değil bir iletişim yolu olarak kullanımını gerektirmektedir. Odak noktası tamamen dilbilgisi yapıları ve dilbilimsel fonksiyonlar değil etkileşimli bir bağlamda gerçek manayı oluşturmak için dilin özgün kullanımı üzerinedir (MEB, 2018).

Türkiye’de İngilizce Dersi Öğretim Programının Yapısı

İngilizce dersi yeni müfredat modeli çerçevesinde AOBM’nin (2001) üç anahtar ifadesi olan öğrenci özerkliği, öz değerlendirme ve kültürel çeşitliliği anlama göz önüne alınmıştır. Böylece, AOBM (2001) ile uyumlu olarak öğrencilerin özgüvenli ve yetkin İngilizce kullanıcıları olmaları, kendi kültürleri ile birlikte uluslararası dilleri ve kültürleri de anlamayı ve değer vermeyi öğrenmeleri beklenmektedir. AOBM’nin (2001) kültürlerarası beceri geliştirme ve kültürel çeşitliliği takdir etme konusuna verdiği önem göz önüne alınarak kültürel konulara yer verilmiştir. Hem hedef hem de uluslararası kültür öğeleri pozitif ve tehdit teşkil etmeyecek bir biçimde sunulmuştur. Aynı zamanda yerel kültürün değeri de olumsuz tutumların oluşmasını engellemek adına vurgulanmıştır (MEB, 2018).

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni (AOBM) ve Kültür Boyutu

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni, Avrupa ülkelerinde dil öğretim programlarını, program yönergelerini, sınav ve ders kitapları vb. konulardaki çalışmalarını yönlendirmek için ortak bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Yabancı dil öğrenenlerin, bu dili iletişim kurmada kullanabilmek için neleri bilmeleri ve bu dilde etkinlik kazanmak için hangi bilgi ve yeteneklerini geliştirmeleri gerektiğini kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Bu açıklamalar aynı zamanda dillerin kurulmuş olduğu kültür bağlamını da kapsamaktadır. AOBM’nde öne çıkan önemli kavramlardan ikisi çok dillilik ve çok kültürlülük kavramlarıdır. Kültürlerarası yaklaşımda, dil eğitiminin temel amacı, dil ve kültür farklılıkları konusundaki deneyimlerin zenginleştirilmesi sonucunda öğrenenin tüm kişiliğinin gelişimini ve kimlik bilincini artırmaktır (AOBM, 2001:1). Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve dokuz kişilik bir heyet tarafından Türkçeye çevrilen AOBM’nde yer alan belli bir Avrupa toplumu için belirleyici özellikler olan kültüre bağlı özellikler aşağıdaki gibidir (AOBM, 2001: 97-98):

1. Günlük Yaşam; örneğin,

- Yiyecek-içecekler, yemek zamanları, sofrada adabı
- Ulusal bayramlar,
- Çalışma saatleri ve uygulamaları,
- Boş zaman etkinlikleri (hobiler, spor, okuma alışkanlıkları, medya)

2. Yaşam şartları; örneğin,

- Yaşam standartları (bölgesel, sınıfsal ve etnik farklılıklar),
- Barınma olanakları,
- Sosyal yardım düzenlemeleri

3. Kişiler arası ilişkiler (güç ve çıkar ilişkileri dahil) aşağıdaki ilişkiler bağlamında;

- Toplumdaki sınıf yapısı ve sınıflar arası ilişkiler,
- Cinsler arası ilişkiler,
- Aile yapısı ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler,
- Nesiller arası ilişkiler,
- İş ortamındaki ilişkiler,

- Toplum ile polis ve resmî görevliler arasındaki ilişkiler,
- Irk ve toplum ilişkileri,
- Siyasi ve dini gruplar arasındaki ilişkiler

4. *Değerler, inanışlar ve tutumlar*, aşağıdaki etmenlerle ilişkili olarak;

- Sosyal sınıf,
- Meslek grubu (akademik, yönetici, sosyal hizmet, usta ve el emekçisi),
- Sağlık (kazanılmış ve kalıtsal)
- Bölgesel kültür,
- Güvenlik,
- Kurumlar,
- Gelenek ve sosyal değişim,
- Tarih; özellikle ikonlaşmış tarihi kişi ve olaylar,
- Azınlıklar (etnik ve dini),
- Ulusal kimlik,
- İdeolojiler,
- Yabancı üniversiteler, yabancı kişiler,
- Sanat (müzik, görsel sanatlar, edebiyat, drama, popüler müzik),
- Mizah (gülmece)

5. *Beden Dili* (bk. Bölüm 4.4.5). Beden diline hükmeden örf ve âdetlerin bilgisi kullanıcının/öğrenenin sosyokültürel yeteneğinin bir bölümünü oluşturur.

6. *Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler)*; örneğin, misafir olma ve ağırlamada,

- Dakiklik
- Hediye
- Giyecek
- Yiyecek ve içecekler
- Davranış ve söyleyiş âdetleri
- Kalış (ziyaret) süresi
- Vedalaşma

7. *Törenselleştirilmiş davranışlar*

- Dini tören ve ayinler
- Doğum, evlilik, ölüm
- Halka açık gösteri ve törenlerde dinleyici ve seyirci davranışları (tavırları)
- Kutlamalar, festivaller, danslar, disko, vb.

Yurtiçinde ve Yurtdışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Saeedi (2019), İran'da devlet okullarında İngilizce öğretiminde kullanılan iki yerel ders kitabının öğrencilere kültürü anlama ve kültürlerarası iletişim konusunda yeterli kültürel içerik sağlayıp sağlamadığını araştırmıştır. Kitaplardan biri yerel kültür üzerinde yoğunlaşırken diğerinin hedef kültüre vurgu yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Dündar (2018), yabancı dil öğretiminde kullanılan yerel ders kitaplarında kültürel öğelere ne kadar yer verildiğini incelemek için yerel ve uluslararası İngilizce ders kitaplarını kullanmıştır. Anadili İngilizce olan ülkelerin sözcüksel temsilinin diğer çevrelere kıyasla daha fazla olduğu, İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen ülkelerin temsil oranının oldukça düşük olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Pratiwi (2017), lise İngilizce ders kitaplarında kültür temsili adlı çalışmasında iki ders kitabını incelemiş ve kitapların kaynak, hedef ve uluslararası kültürel öğeleri içerdiği sonucuna ulaşmıştır fakat her iki kitapta da yerel kültürün daha çok, hedef ve uluslararası kültürün ise düşük oranda temsil edildiği görülmüştür. Virsa (2016), İngilizce ders kitaplarında kültür öğretimi adlı çalışmasında uluslararası alanda kullanılan bir ders kitabını incelemiştir. Araştırma sonucunda kitabın kültürel çeşitliliği ihmal ettiği, İngiliz Amerikan kültürü odaklı olduğu, kaynak kültüre ait öğelerin yüzeysel ve yapay bir şekilde aktarıldığı ortaya konmuştur. Başal (2015), yaptığı çalışmada Türkiye'de devlet ortaokullarında 2014-2015 eğitim öğretim

yılından itibaren 5 yıl boyunca 5.6.7 ve 8. sınıflarda okutulması onaylanan İngilizce ders kitaplarını yerel, hedef ve uluslararası kültürel öğeler açısından karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda dört kitapta da yerel, hedef ve uluslararası kültürel öğelerin yer aldığı ve daha önce yapılan çoğu çalışmanın aksine hedef kültür öğelerinin fazla olduğu tespit edilmiştir. Öztürk Duman (2012), İngilizce ders kitaplarındaki kültürel öğeleri incelemek için devlet okullarında kullanılan iki ders kitabı üzerinde çalışmıştır. Uluslararası kültürün kaynak ve hedef kültüre göre ders kitaplarında daha çok yer aldığı, içerikteki kültürel öğeler arasında bir denge olmadığı araştırmanın sonuçları arasındadır. Barışkan (2010), yapmış olduğu çalışmada MEB devlet okulları 8. sınıf düzeyi için farklı tarihlerde hazırlanmış olan iki ulusal İngilizce ders kitabı ile uluslararası kullanım için hazırlanmış bir İngilizce ders kitabının kültürel içerikleri ve kültür aktarımı konusundaki farklılıklarını araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre; 2006 yılından önceki ilköğretim İngilizce programına göre yazılmış olan ders kitabının geleneksel ve kaynak kültür odaklı olduğu, 2006 yılıyla yenilenen programa göre hazırlanan İngilizce ders kitabının ise kültür aktarımı ve kültürel çeşitlilik konusunda zayıf kalsa da diğer kitaba göre hedef kültür merkezli olduğu ortaya çıkmıştır. Uluslararası İngilizce ders kitabının ise çok kültürlük anlayışını geliştirmeye ve kültürlerarası farkındalık bilincini oluşturmaya yönelik olduğu anlaşılmıştır. Özışık'ın (2004) uluslararası olarak kullanılan İngilizce ders kitaplarını kültürel aktarım bağlamında incelediği araştırma sonucunda kitapların hedef kültür ağırlıklı olduğu fakat yine de uluslararası kültürleri de yansıttığı görülmüştür.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel bir modele sahip olup nitel araştırmalarda amaç ölçmekten çok, değişkenlerin derinlemesine incelenmesi ve çalışılmasıdır. Bu çalışmada genellikle nitel araştırmaların sahip olduğu özellikleri taşıyan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bu desen araştırılan konunun bir yönünün derinlemesine incelenmesine imkan tanır (Demirbaş vd, 2014).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada incelenen ve çalışmaya konu olan İngilizce ders kitabı *Upswing English* 8'dir. Bu kitap milli eğitim bakanlığına bağlı devlet okullarında 8. Sınıflar için kullanılmaktadır. Bu ders kitabının seçilmesinin amaçlarından biri güncellenmiş İngilizce öğretim programına uygun olması diğeri de araştırmacı tarafından İngilizce öğretiminde kullanılmasıdır. Bu çalışma nitel bir çalışma olduğundan ve bu çalışmada ders kitabı incelemesi söz konusu olduğundan verilerin analiz edilmesi ve değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın verileri Türkiye milli eğitim bakanlığına bağlı devlet okullarında kullanılmak üzere hazırlanmış yerel basım bir 8. sınıf ders kitabı incelenerek elde edilmiştir. Bu çalışmada nitel araştırmalarda veri analizi yaklaşımlarından betimsel analiz kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen kavramsal çerçeve ve temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Demirbaş vd, 2014). İlk olarak literatüre dayalı veriler toplanarak araştırmanın kuramsal yapısı oluşturulmuş, elde edilen bulgular ile söz konusu ders kitabı incelenmiştir. Kültürel öğelerin ders kitaplarında nasıl ele alındığı, ders kitabının kültürel içeriklerinin analizi ile ortaya konmuştur. Ders kitabında kültürel öğeler incelenirken kitapta yer alan metinler ve resimler temel alınmıştır. Kültürel öğelerin ders kitabında nasıl temsil edildiğini görmek için Cortazzi ve Jin'in (1999) kültürel bilgi teorisi ve AOBM'nde (2001) geçen kültürel kategoriler temel alınmıştır. Cortazzi ve Jin'in (1999) bahsettiği kültürel öğeler kaynak, hedef ve uluslararası kültürdür. Bu çalışmada da anadili İngilizce olan ülkelere ait kültürel öğeler hedef kültür; Türkiye'ye ait değerler kaynak kültür ve bunların dışında kalanlar ise uluslararası kültür olarak ele alınmıştır. AOBM'nde (2001) yer alan kültürel konular genel başlıklarıyla şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Günlük yaşam

2. Yaşam şartları
3. Kişiler arası ilişkiler
4. Değerler, inanışlar ve tutumlar
5. Beden dili
6. Sosyal (toplumsal) adetler (gelenekler)
7. Törenselle davranışlar

AOBM'nin (2001) araştırmada kullanılmasının nedeni, yabancı dil eğitimiyle ilgili konularda tüm Avrupa ülkelerinin esas alacağı bir çerçeve oluşturmayı amaçlayan bir metin olması, yenilenen İngilizce öğretim programı tasarlanırken AOBM'nin (2001) dikkate alınmış olması ve metinde yer alan kültürle ilgili konu başlıklarının bu çalışmanın amacına uygun olmasıdır.

Yapılan analizlerin güvenilirliği ve yanlış sınıflandırılan ya da gözden kaçan bir bulgu olup olmadığını belirlemek için uzman görüşüne başvurulmuştur. Tespit edilen bulgularda hemfikir olunmuş ve farklı bir bulguya rastlanmamıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde MEB'e bağlı Talim Terbiye Kurulu tarafından 2018-2019 yılından itibaren 5 yıl süreyle 8. Sınıflarda okutulmasına karar verilen *Upswing English 8* İngilizce ders kitabının kültürel içerikleri hem Avrupa Ortak Başvuru Metninde belirtilen kültürel konular hem de kaynak, hedef ve uluslararası kültür öğeleri çerçevesinde incelenmiştir. Kitap 174 sayfadan ve 10 üniteden oluşmaktadır.

***Upswing English 8* İngilizce Ders Kitabının Kaynak Kültüre Ait Öğeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi**

Kitapta yer alan kaynak kültüre ait AOBM (2001) kültürel konularının sayısal dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 1: Kaynak Kültüre Ait Öğelerin Sayısal Dağılımı

Günlük Yaşam	10
Yaşam Şartları	5
Kişiler Arası İlişkiler	3
Değerler, İnanışlar ve Tutumlar	3
Beden Dili	0
Sosyal (toplumsal) adetler (gelenekler)	2
Törenselle Davranışlar	0
Toplam	23

Upswing English 8 İngilizce ders kitabının kaynak kültüre ait öğeler çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda, AOBM'nde (2001) belirtilen kültürel konulardan günlük yaşamın en çok kaynak kültüre ait öğe sayısına sahip olduğu görülmektedir. Günlük yaşam konusu içerisinde de boş zaman etkinlikleri kategorisi, kaynak kültüre ait en çok sayıda öğeye sahiptir. Bunu, günlük yaşam konusu içerisinde yer alan yiyecek-içecekler kategorisinin izlediği görülmektedir. Yaşam şartları, kaynak kültüre ait öğelerin en sık görüldüğü ikinci konu olarak ortaya çıkmaktadır. Kişiler arası ilişkiler, değerler inanışlar ve tutumlar ile sosyal adetler

konuları birbirine benzer sıklıkta ve daha az oranda kaynak kültüre ait öge barındırmaktadır. Beden dili ve törensel davranışlar konularında ise kaynak kültüre ait hiçbir öge bulunmamaktadır.

Upswing English 8 İngilizce Ders Kitabının Hedef Kültüre Ait Öğeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Kitapta yer alan hedef kültüre ait AOBM (2001) kültürel konularının sayısal dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 2: Hedef Kültüre Ait Öğelerin Sayısal Dağılımı

Günlük Yaşam	15
Yaşam Şartları	4
Kişiler Arası İlişkiler	2
Değerler, İnanışlar ve Tutumlar	10
Beden Dili	0
Sosyal (toplumsal) adetler (gelenekler)	1
Törensel Davranışlar	0
Toplam	32

Upswing English 8 İngilizce ders kitabının hedef kültüre ait öğeler çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda, AOBM’nde (2001) belirtilen kültürel konulardan günlük yaşamın en çok hedef kültüre ait öge sayısına sahip olduğu görülmektedir. Günlük yaşam konusu içerisinde de boş zaman etkinlikleri kategorisi, hedef kültüre ait en çok sayıda öğeye sahiptir. Değerler, inanışlar ve tutumlar, hedef kültüre ait öğelerin en sık görüldüğü ikinci konu olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşam şartları ve kişiler arası ilişkiler konularının bu sıralamayı takiben daha az öge içerdiği söylenebilir. Sosyal adetler konusunda hedef kültüre ait en az öge bulunurken, beden dili ve törensel davranışlar konularında ise hedef kültüre ait hiçbir öge bulunmamaktadır.

Upswing English 8 İngilizce Ders Kitabının Uluslararası Kültüre Ait Öğeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Kitapta yer alan uluslararası kültüre ait AOBM (2001) kültürel konularının sayısal dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 3: Uluslararası Kültüre Ait Öğelerin Sayısal Dağılımı

Günlük Yaşam	9
Yaşam Şartları	10
Kişiler Arası İlişkiler	4
Değerler, İnanışlar ve Tutumlar	6
Beden Dili	0
Sosyal (toplumsal) adetler (gelenekler)	6
Törensel Davranışlar	0
Toplam	35

Upswing English 8 İngilizce ders kitabının uluslararası kültüre ait öğeler çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda, AOBM’nde (2001) belirtilen kültürel konulardan yaşam şartlarının en çok uluslararası kültüre ait öğe sayısına sahip olduğu görülmektedir. Günlük yaşam, uluslararası kültüre ait öğelerin en sık görüldüğü ikinci konu olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşam şartları konusu içerisinde yer alan yaşam standartları kategorisi ile günlük yaşam konusu içerisinde yer alan boş zaman etkinlikleri kategorisi, uluslararası kültüre ait en çok sayıda öğeye sahiptir. Değerler, inanışlar ve tutumlar ile sosyal adetler konularının bu sıralamaya göre daha az sayıda uluslararası kültüre ait öğe içerdiği görülürken, kişiler arası ilişkiler konusunun ise en az sayıda uluslararası kültüre ait öğe içerdiği söylenebilir. Beden dili ve törensel davranışlar konularında uluslararası kültüre ait hiçbir öğe bulunmamaktadır.

***Upswing English 8* İngilizce Ders Kitabının Kaynak, Hedef ve Uluslararası Kültür Dışında Kalan Öğeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi**

Kitapta yer alan kaynak, hedef ve uluslararası kültür dışında kalan AOBM (2001) kültürel konularının sayısal dağılımı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir:

Tablo 4: Kaynak, Hedef ve Uluslararası Kültür Dışında Kalan Öğelerin Sayısal Dağılımı

Günlük Yaşam	4
Yaşam Şartları	1
Kişiler Arası İlişkiler	10
Değerler, İnanışlar ve Tutumlar	1
Beden Dili	0
Sosyal (toplumsal) adetler (gelenekler)	0
Törensel Davranışlar	3
Toplam	19

Upswing English 8 İngilizce ders kitabının hedef, kaynak ve uluslararası kültür dışında kalan öğeler çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda, AOBM’nde (2001) belirtilen kültürel konulardan kişiler arası ilişkilerin en çok öğe sayısına sahip olduğu görülmektedir. Günlük yaşam, kaynak, hedef ve uluslararası kültür dışında kalan öğelerin en sık görüldüğü ikinci konu iken törensel davranışlar ise üçüncü sırada yer almaktadır. Yaşam şartları ile değerler, inanışlar ve tutumlar, bu bağlamda en az sıklıkta görülmektedir. Sosyal adetler ve beden dili konularına ait bu bölümde hiçbir öğe bulunamamıştır.

Bulguların Sayısal Analizi

2018 yılında güncellenen İngilizce Dersi Öğretim Programı ile birlikte 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle devlet okullarında İngilizce ders kitabı olarak kabul edilmiş olan *Upswing English 8* kitabı, Corattazzi ve Jin’in (1999) İngilizce ders kitaplarını kültürel unsurları ele alış biçimlerine göre analiz edilmiş; incelenen kitapta kaynak, hedef ve uluslararası kültür öğelerine rastlanmıştır. Bu öğelerin sayısal dağılımını aşağıdaki tablo göstermektedir:

Tablo 5: Kültür Öğelerinin Sayısal Dağılımı

Kaynak kültür	23
Hedef kültür	32
Uluslararası kültür	35

Toplam

90

Kitapta en fazla yer alan kültürel öğenin uluslararası kültür, daha sonra hedef kültür ve en az yer alan kültürel öğenin ise kaynak kültür olduğu görülmektedir.

Upswing English 8 İngilizce ders kitabı, AOBM’nde (2001) yer alan kültürel konulara göre analiz edilmiştir ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 6: AOBM’nde yer alan kültürel konulara göre sayısal dağılım

Günlük Yaşam	38
Yaşam şartları	21
Kişiler arası ilişkiler	19
Değerler, inanışlar ve tutumlar	20
Beden Dili	0
Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler)	9
Törenselle davranışlar	3

AOBM’nde (2001) yer alan kültürel konuların ne ölçüde kitapta yer aldığı incelenmiş ve günlük yaşamın en çok sayıda (38) öğeye sahip olduğu görülmüştür. Bunu takiben yaşam şartları, kitapta en sık görülen ikinci (21) konudur. Daha sonra değerler, inanışlar ve tutumlar (20), ardından da kişiler arası ilişkiler (19) konularının kitapta konu edinildiği görülmektedir. Törenselle davranışlar (3) ve Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler) (9) konularının sayıca daha az olduğu, beden dili konusununsa kitapta hiç yer almadığı ortaya çıkmıştır.

Kaynak, hedef ve uluslararası kültürel öğeler ile bunların dışında kalan kültürel öğeler içerisinde, AOBM (2001) kültürel konularının alt başlıklarının ne sıklıkla kitapta yer aldığına da bakılmıştır. Kaynak kültür ile ilgili olarak günlük yaşam konusunda, yiyecek-içecekler alt başlığının 4, boş zaman etkinlikleri alt başlığının 6 bölümde yer aldığı görülmektedir. Yaşam şartları konusuna bakıldığında, yaşam standartları alt başlığının 2, sosyal yardım düzenlemeleri alt başlığının 3 bölümde yer aldığı görülmektedir. Kişiler arası ilişkiler konusunda, cinsler arası ilişkiler alt başlığının 1, aile yapısı ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin de 2 yerde konu edinildiği görülmektedir. Değerler, inanışlar ve tutumlar konusunda, bölgesel kültür 2, gelenek ve sosyal değişim alt başlığı 1 bölümde konu edinilmiştir. Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler) konusunda davranış ve söyleyiş âdetleri alt başlığı 1, yiyecek ve içecekler alt başlığı 1 bölümde yer almaktadır Kaynak kültür ile ilgili olarak törenselle davranışlar konusunda hiçbir öğe bulunmamaktadır.

Hedef kültür ile ilgili olarak günlük yaşam konusunda, yiyecek-içecekler alt başlığının 4, boş zaman etkinlikleri alt başlığının 11 bölümde yer aldığı görülmektedir. Yaşam şartları konusuna bakıldığında yaşam standartları alt başlığının 3, sosyal yardım düzenlemeleri alt başlığının 1 bölümde yer aldığı görülmektedir. Kişiler arası ilişkiler konusunda iş ortamındaki ilişkiler alt başlığının 1, ırk ve toplum ilişkileri alt başlığının 1 yerde konu edinildiği görülmektedir. Değerler, inanışlar ve tutumlar konusunda bölgesel kültür alt başlığının 1, tarih alt başlığının 4, ulusal kimlik alt başlığının 1, yabancı üniversiteler ve yabancı kişiler alt başlığının 3 ve sanat alt başlığının 1 bölümde konu edinildiği ortaya çıkmaktadır. Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler) konusunda yiyecek ve içecekler alt başlığı 1 bölümde yer almaktadır. Törenselle davranışlar konusuna hedef kültür başlığı altında rastlanmamaktadır.

Uluslararası kültür ile ilgili olarak ait günlük yaşam konusunda, yiyecek-içecekler alt başlığının 3, boş zaman etkinlikleri alt başlığının 6 bölümde yer aldığı görülmektedir. Yaşam

şartları konusuna bakıldığında yaşam standartları alt başlığının 9, sosyal yardım düzenlemeleri alt başlığının 2 bölümde yer aldığı görülmektedir. Kişiler arası ilişkiler konusunda aile yapısı ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler alt başlığının 1, ırk ve toplum ilişkileri alt başlığının 1 yerde konu edinildiği görülmektedir. Değerler, inanışlar ve tutumlar konusunda tarih alt başlığı 4, ulusal kimlik alt başlığı 1 ve sanat alt başlığı 1 bölümde konu edinilmiştir. Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler) konusunda yiyecek ve içecekler alt başlığı 5, davranış ve söyleyiş adetleri 1 bölümde yer almaktadır. Törensel davranışlar konusuna uluslararası kültür başlığı altında da rastlanmamaktadır.

Hedef, kaynak veya uluslararası kültür dışında kalan kültürel öğeler ile ilgili olarak de alt başlıklara bakıldığında, günlük yaşam konusunda boş zaman etkinlikleri alt başlığının 4 bölümde yer aldığı görülmektedir. Yaşam şartları konusuna bakıldığında yaşam standartları alt başlığının 1 bölümde yer aldığı görülmektedir. Kişiler arası ilişkiler konusunda aile yapısı ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler alt başlığının 2, ırk ve toplum ilişkileri alt başlığının 2, cinsler arası ilişkiler alt başlığının 3 ve nesiller arası ilişkiler alt başlığının 1 yerde konu edinildiği görülmektedir. Değerler, inanışlar ve tutumlar konusunda sanat alt başlığı 1 bölümde konu edinilmiştir. Sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler) konusunda bu bölümde yer almamaktadır. Törensel davranışlar konusunda ise kutlamalar, festivaller, danslar, disko, vb. alt başlığı 3 yerde görülmektedir.

Günlük yaşam konusundan yemek zamanları, sofrâ âdabı, ulusal bayramlar, çalışma saatleri ve uygulamaları alt başlıkları; yaşam şartları konusundan barınma olanakları alt başlığı, kişiler arası ilişkiler konusundan toplumdaki sınıf yapısı ve sınıflar arası ilişkiler, toplum ile polis ve resmî görevliler arasındaki ilişkiler ve siyasi ve dini gruplar arasındaki ilişkiler alt başlıkları, törensel davranışlar konusundan dini tören ve âyinler, doğum, evlilik, ölüm, halka açık gösteri ve törenlerde dinleyici ve seyirci davranışları (tavırları) alt başlıkları, değerler, inanışlar ve tutumlar konusundan sosyal sınıf, meslek grubu, sağlık, güvenlik, kurumlar, azınlıklar (etnik ve dini), ideolojiler, yabancı üniversiteler, mizah alt başlıkları, sosyal âdetler konusundan dakiklik, hediye, giyecek, kalış (ziyaret) süresi ve vedalaşma alt başlıkları kitabın hiçbir bölümünde yer almamıştır. Beden Dili konusu da kitapta hiçbir bölümde görülmemektedir.

AOBM'nde (2001) belirlenen kültürel konular kapsamında kitapta günlük yaşam, yaşam şartları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inanışlar ve tutumlar, törensel davranışlar, sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler) konularına değinildiği saptanmıştır. Buna karşın ders kitabında beden dili konusuna hiç değinilmediği görülmektedir. Bu kültürel konuların alt başlıklarından da boş zaman etkinlikleri 27, yiyecek-içecekler 11, yaşam standartları 15, sosyal yardım düzenlemeleri 6, ırk ve toplum ilişkileri 6, aile yapısı ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler 5, cinsler arası ilişkiler 4, nesiller arası ilişkiler 1, iş ortamındaki ilişkiler 1, tarih 8, sanat 3, bölgesel kültür 3, ulusal kimlik 2, gelenek ve sosyal değişim 1, yabancı kişiler 2, davranış ve söyleyiş âdetleri 2, festivaller, danslar, disko, vb. 3 ve yiyecek-içecekler (sosyal âdetler) 7 bölümde konu edinilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Ders kitabında yer alan konuların AOBM (2001) içerisinde belirtilen kültürel öğelerle genel olarak örtüştüğü söylenebilir. Genel başlıklarıyla beden dili hariç günlük yaşam, yaşam şartları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inanışlar ve tutumlar, sosyal (toplumsal) âdetler (gelenekler), törensel davranışlar konuları kitap içerisinde çeşitli yerlerde farklı kültürlerden örnekler sunularak yer almıştır. Değerlendirilen bu ders kitabının iddia edildiği gibi AOBM (2001) dikkate alınarak yazıldığı, öğrencilere kültürel farkındalık kazandırma noktasında bir amaca ve kültürlerarası bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

AOBM’nde (2001) bahsedilen 7 ana kültürel konudan 6’sı kitapta görülmektedir. Günlük yaşam (38) ile ilgili konular kitapta en çok sayıda görülürken, yaşam şartları (21) ikinci sırada görülmektedir. Bunu takiben değerler, inanışlar ve tutumlar (20) ve kişiler arası ilişkiler (19) konuları görülmekte; törensel davranışlar (3) ve toplumsal âdetler (9) konularının ise en az görüldüğü ortaya çıkmıştır. Yalnızca beden dili kategorisi kültürel bir konu olarak kitapta bulunmamaktadır. Bu 7 ana konunun alt başlıklarından da bazıları kitapta yer alırken bazıları yer almamaktadır.

AOBM’nde (2001) bahsedilen kültürel konuların kitabın tüm ünitelerinde görülmesinin, İngilizce dersi Öğretim Programında yer alan kazanımların kültürel çeşitlilik içerisinde sunulmasına katkıda bulunduğu belirtilebilir. Diğer bir ifadeyle hedeflenen kazanımların kültürel temalar içerisinde sunulduğu, hedef, kaynak veya uluslararası kültüre ait öğelerle ilişkilendirildiği söylenebilir.

Bununla birlikte kitapta sayısal olarak kültürel öğeler çeşitli sayılarda bulunsun da, derinlemesine bir kültür aktarımı yaklaşımının bulunmadığı görülmektedir. Kültürel öğe içeren bölümler genelde verilerin veya konunun isminin geçmesiyle sınırlı kalmış, bunlar üzerinde düşünme, konuşma yapabilecek etkinliklere sınırlı sayıda yer verilmiştir. Kitabın her ne kadar AOBM’nde (2001) yer alan kültürel konular ile örtüştüğü düşünülse de birçok yerde kültürü temsil eden öğenin sadece isim olarak yer alması (örneğin hamburger veya Çin Seddi), o öğenin kültürüne dair ekstra bir bilgi verilmemesi kültürel konuların yüzeysel olarak temsil edildiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Kültür aktarımı açısından kitapta yer alan kültürel öğelerin çoğunun farklı kültürlerde ortak olarak bulunabileceği, genel olarak öğrencilere tanıdık gelebilecek veya birçok kültürde ortak olabilecek bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Kitapta yer alan kültürel öğelerin/konuların pek çok kültürde olabilecek ortak yaşam tecrübelerinden seçilmesi, güncel ve çağa ait özellikler göstermesi, herhangi bir kültüre karşı yansız ve nesnel olması, sadece belirli toplumları değil çeşitli milliyetten, etnik kökenden insanları da içermesi olumlu bulunan diğer noktalarıdır. Genel olarak bakıldığında neredeyse her ünite hedef, kaynak ve uluslararası kültürü temsil eden öğelere yer verilmiş ve kültürel çeşitlilik sağlanmıştır. Bu açıdan *Upswing English 8* ders kitabının öğrencilerin farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olmalarına katkı sağladığı söylenebilir.

Upswing English 8 ders kitabı kaynak, hedef ve uluslararası kültüre ait öğelerin hepsini içermektedir. Uluslararası kültür öğelerinin sayısal olarak en çok olduğu (35), daha sonra hedef kültürün (32) ve en sonda da kaynak kültürün (23) geldiği görülmektedir. Güncellenen İngilizce dersi Öğretim Programında AOBM’nin (2001) kültürel çeşitliliği takdir etme konusuna verdiği önem göz önüne alınarak hedef ve uluslararası kültür öğelerinin pozitif ve tehdit teşkil etmeyecek bir biçimde sunulduğu, yerel kültürün de vurgulandığı belirtilmiştir (MEB, 2018). Bu çalışmanın sonuçları da İngilizce Öğretim Programının bu ifadesi ile örtüşmektedir. Bu üç kültürel öğenin de neredeyse birbirine yakın oranlarda yer alması kitabın kültürel öğelere hemen hemen dengeli bir şekilde yer verdiğini ve kültürel konularda evrenselliğe önem verdiğini gösterebilir. Kitapta en çok yer alan öğenin uluslararası kültür olması kültürlerarası bilinç kazandırma noktasında bu konuda yapılan çalışmalara göre olması istenen bir durumdur. Uluslararası kültürel öğelerin kitapta daha fazla yer alması MEB’in (2018) Türk vatandaşlarının uluslararası düzeyde etkili iletişim kurabilmesi hedefi ile de örtüşmektedir. Hedef kültür öğe sayısının uluslararası kültür öğe sayısına oldukça yakın olması öğrenilen dil olan İngilizceye dair öğrencilere daha fazla veri veya kültürel öğe sunma hedefi olduğu şeklinde düşünülebilir. Uluslararası ve hedef kültür öğelerinin daha fazla yer almasının kitabın içeriği bağlamında normal ve beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Bu sonucun aynı zamanda Saeedi (2019), Dündar (2018), Virsa (2016), Başal (2015), Öztürk Duman (2012), Barışkan (2010) ve Özışık (2004)’in çalışmalarıyla da benzer olduğu görülmektedir.

Hedef kültürün uluslararası kültür ile dengeli bir biçimde sunulması sadece hedef dilin kültürüne değil, çok kültürlülüğe de önem verildiğinin göstergesi olabilir. Kaynak kültüre ait öge sayısının (23) hedef ve uluslararası kültüre kıyasla daha az yer aldığı görülmekle birlikte aradaki farkın çok fazla olduğu söylenemez. Yine de hedef ve uluslararası kültüre daha fazla vurgu yapıldığı, bunun sebebinin ise öğrenilen dilin hedef ve uluslararası kültürde daha yaygın olarak kullanıldığı düşünülebilir. Bununla birlikte kaynak kültür de kitapta göz ardı edilmemiş ve belirgin bir şekilde yer almıştır. Bu bağlamda incelenen ders kitabının AOBM'nde (2001) sıkça vurgulanan ve İngilizce Dersi Öğretim Programında (2018) da altı çizilen kültürel çeşitliliğe önem vermeyi dikkate aldığı belirtilebilir.

Kitapta yer alan alıştırmaların genel olarak öğrencilerin kendi kültürel deneyimlerinden hareketle hedef ve uluslararası kültür öğeleri arasında karşılaştırma yapmaya uygun olduğu söylenebilir. Farklı coğrafi bölgelere ve ülkelere ait kültürel öğelerin görsel ve yazılı olarak sunulmasının, öğrencilerin kültürlerarası farkındalık bilinci geliştirmelerinde önemli bir rolü olabileceği belirtilebilir. AOBM'nde (2001) öne çıkan kavramlardan olan çok kültürlülük ve kültürlerarası yaklaşıma göre dil eğitiminin temel amacı dil ve kültür farklılıkları konusundaki deneyimlerin zenginleştirilmesi sonucu öğrenenin kişiliğinin gelişimi ve kimlik bilincini artırmaktır. Araştırma sonucunda incelenen ders kitabının bu amaçlar gözetilerek hazırlandığı ifade edilebilir. Kitapta bahsedilen kişi isimlerinin çoğunun hedef kültüre ait isimlerden seçilmiş olması genel olarak hedef kültürün bu konuda vurgulandığı izlenimini vermektedir. Bunun dışında bazı Türkçe kişi isimlerinin de bulunması, isimler konusunda kaynak kültüre ait öğelerin yer alınmasının da hedeflendiği şeklinde yorumlanabilir.

Öneriler

1. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular, ilgili konuda çalışma yapan araştırmacılara ve İngilizce ders kitabı yazarlarına kültürel aktarım konusunda yön verebilir.
2. Öncelikle, ileride yapılacak çalışmalarda İngilizce dersi için yazılan kitaplara kültürel öğelerin sayısal durumundan çok; kültürel öğelerin derinlemesine sunulması ve kültürel farkındalığı arttırması noktalarına önem verilebilir.
3. İngilizce ders kitabı yazarları ile görüşülüp onların dil ve kültüre dair bakış açıları tespit edilerek bu bakış açılarının kitaplara nasıl yansıdığı hakkında araştırmalar yapılabilir.
4. Dil ve kültür arasındaki önemli ilişki düşünülerek İngilizce ders kitaplarında kültürel içeriğe daha çok önem verilip, kültürel farkındalık sağlanmasına daha fazla özen gösterilebilir. Kitapta kültürel farkındalık sağlanmasına yönelik olarak etkinlikler tasarlanabilir, var olan etkinlikler gözden geçirilebilir.
5. AOBM (2001) içerisinde yer alan kültürel konular sayısal olarak daha dengeli ve orantılı bir şekilde İngilizce ders kitaplarında yer alabilir.
6. Kültürel farkındalığı artırma çalışmalarına ek olarak üniteler içerisinde doğrudan kültür aktarımı sağlamaya yönelik kültür köşeleri ayrı bölümler halinde yer alabilir.
7. Kitaplarda kültürel öğeler konusunda öğretmenler için fikirler, öneriler, aktivite örnekleri yer alabilir. Öğretmenler kültür aktarımı noktasında bilinçlendirilebilir.
8. Ders kitabı konuları ile uyumlu olarak kültür öğretiminde faydalanılabilecek ve farklı öğrenme stilleriyle uygulanabilecek materyaller geliştirilebilir.
9. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda kullanılan İngilizce ders kitaplarının kültür aktarımı konusundaki yeterliliklerinin belirlenebilmesi için anketler aracılığı ile öğretmen görüşlerine başvurulabilir.
10. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda kullanılan İngilizce ders kitaplarının kültür aktarımı konusundaki yeterlilikleri ile ilgili dili ve kültürü öğrenmesi beklenen, kitabın hedef kitlesi olan öğrencilerden görüşler alınabilir.
11. Üniversitelerin İngilizce öğretmeni yetiştiren fakültelerinde kültür aktarımının konu alındığı dersler yaygınlaştırılarak, öğretmen adaylarının mezun olmadan önce kültür öğretiminin önemi konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, T. ve İşigüzel, B. (2013). *Erken yaşlarda oyunlarla yabancı dil öğretimi kuram ve uygulama*, Ankara: Nevşehir Üniversitesi Yayınları.
- Barışkan, C. (2010). *Türkiye’de hazırlanan İngilizce ders kitapları ile uluslararası İngilizce ders kitapları arasındaki kültür aktarımı farkları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Başal, P. (2015). *Ortaokul İngilizce ders kitaplarında kültür öğelerinin incelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cortazzi, M. and Jin, L. X. (1999). *Cultural mirrors: Materials and methods in the EFL classroom*. In E. Hinkel (Ed.), *Culture in second language teaching and learning* (pp. 196-219). Cambridge: Cambridge University Press.
- Demirbaş, M., Akarsu, B., Özmen, H., Özdemir, E., Tekbıyık, A., Sözbilir, M., ... Tural, G. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. M. Metin (Ed.), (s. 264). Ankara: Pegem Akademi.
- Dündar, E. (2018). *İngilizce ders kitaplarında somut olmayan kültürel mirasın yeri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Göktürk, A. (1982). *Çağdaş Bilginin Kazanılmasında Yabancı Dil. Yabancı Dil Öğretim Sorunları Gözlemler Öneriler*. İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulu Yayınları, İstanbul.
- Kaya, A. (2017). *Examining the integration of intercultural communicative competence in ESL/EFL textbooks*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Koçak, M. (2010). *İlk ve ortaöğretim kurumlarında okutulmakta olan Almanca ders kitaplarının kültürlerarası yaklaşım bağlamında incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, İ. (2009). *A descriptive study on the concepts of culture and multiculturalism in English language coursebooks*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), (2018). *İngilizce Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- Mozaheb, M. A., Monfared, A. and Shahiditabar, M. (January, 2016). Where the difference lies: teachers’ perceptions toward cultural content of ELT books in three circles of world Englishes. *Cogent Education*. 3:1125334. <http://dx.doi.org/10.1080/2331186X.2015.1125334> adresinden alınmıştır.

- Ördek, F. (2019). *Yabancılar için Türkçe İstanbul ve Yedi İklim orta seviye ders kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Öz, J. (2010). *Türkiye’de yabancı dil olarak Almanca ders kitaplarında kültürlerarası öğrenme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Özışık, C. (2004). *Yabancı dil öğretiminde kültürel farkındalık: New Headway ders kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk Duman, Z. (2012). *İngilizce ders kitaplarındaki kültürel öğelerin incelenmesi ve öğretmen görüşleri üzerine bir içerik analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Pratiwi, L. T. (2017). *Cultural representation in English coursebooks for junior high school*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sanata Dharma Üniversitesi, Endonezya.
- Rodriguez, L. F. G. (2015). The cultural content in EFL textbooks and what teachers need to do about it. *PROFILE: Issues in Teachers’ Professional Development*, 17(2), 167-187. <http://dx.doi.org/10.15446/profile.v17n2.44272> adresinden alınmıştır.
- Saeedi, Z. and Shahrokhi, M. (Autumn 2019). Cultural content analysis of Iranian ELT coursebooks: a comparison of Vision I & II with English for Pre-university students I & II. *International Journal of Foreign Language Teaching & Research*, 7(27), 107-124.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2019). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- UNESCO (2005). *A Comprehensive Strategy for Textbooks and Learning Materials*, Paris.
- Virsa, R. (2016). *Teaching culture through English language coursebooks*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tallinn Üniversitesi, Estonya.